

DDAA

Col·lecció «En primer terme. Criteris i mètodes per a la terminologia»

Eumo Editorial-TERMCAT

Directora de la col·lecció: Rosa Colomer

www.eumoeditorial.com

La col·lecció «En primer terme», coeditada pel TERMCAT i per Eumo Editorial, es va iniciar l'any 2005 amb el títol *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*, coordinat per Xavier Fargas Valero. El nom de la col·lecció prové del logotip commemoratiu dels vint anys d'existència del Centre de Terminologia, «20 anys en primer terme». En la fitxa bibliogràfica d'aquest primer volum, la col·lecció porta el subtítol «Criteris i mètodes per a la terminologia», presentat a la solapa posterior del llibre com la sèrie de la col·lecció que aplegarà els documents aprovats pel Consell Supervisor del TERMCAT i altres documents metodològics elaborats per les diverses àrees del centre. El número 2 de la col·lecció, *Recerca terminològica. El dossier de normalització*, coordinat també per Xavier Fargas i publicat el 2006, pertany a la mateixa sèrie; i no és fins al volum 3, de 2007, quan es completa la presentació de la col·lecció, amb el primer títol de la sèrie «Papers», que té per objectiu incloure obres sobre diversos aspectes de la recerca en terminologia, d'autoria diversa i impulsades pel TERMCAT. Estem doncs davant d'una col·lecció plural, organitzada en dues grans orientacions: la metodologia del treball terminològic del centre i el debat plural sobre qüestions d'interès per a la terminologia.

De la sèrie «Papers» només n'han sortit publicats dos volums. El número 3, *Estudis d'implantació terminològica. Una aproximació en l'àmbit dels esports*, publicat l'any 2007, s'obre amb una introducció de Xavier Vila i Moreno, professor de sociolingüística de la Universitat de Barcelona i director de la xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans, sobre l'espai compartit per la terminologia i la sociolingüística en l'anàlisi dels usos reals de la terminologia normalitzada per avaluar estratègies neològiques i polítiques de planificació lingüística. Vila reconeix que no hauria estat possible compartir aquest espai de recerca aplicada sense el tomb que ha fet la terminologia en els darrers anys cap a una orientació descriptiva de base recomanativa. El volum està constituït per tres estudis sobre l'ús de les formes recomanades pel TERMCAT de la terminologia d'esports relativament minoritaris: l'esgrima, l'escalada esportiva i l'hoquei sobre herba, i un text preliminar sobre la metodologia d'avaluació de la implantació dels termes normalitzats en petites comunitats d'usuaris. En són autors F. Xavier Vila i Moreno i Ignasi Vila i Moreno, del primer, i F. Xavier Vila i Moreno i Marina Nogué i Pich, dels altres dos.

L'objectiu comú dels tres estudis era analitzar si les denominacions normalitzades pel TERMCAT arran de la publicació dels respectius vocabularis terminològics d'aquests esports havien tingut incidència en l'ús real dels usuaris d'aquests esports, i no tant en els professionals dels mitjans de comunicació o dels serveis lingüístics. En el cas de l'esgrima, l'estudi es va fer mitjançant l'observació directa d'un dels autors, que per la seva condició de practicant de l'esport va poder copsar els usos de deu denominacions normalitzades i de les corresponents variants no recomanades. L'observació participant va ser completada amb una enquesta i algunes entrevistes. L'anàlisi de cas de l'escalada esportiva es va fer sobre nou denominacions normalitzades i les seves respectives variants, però en aquesta ocasió la metodologia emprada va ser la de l'enquesta sobre competències i usos orals a partir d'imatges, completada amb el contrast dels resultats en revistes del sector i a Internet. En l'estudi d'implantació de tretze termes normalitzats de l'hoquei sobre herba es van obtenir les dades mitjançant una enquesta semidirigida a practicants de l'esport, un qüestionari amb finalitats demoscòpiques passat a espectadors de partits d'hoquei i un buidatge de mitjans orals i escrits. Els resultats de tots tres estudis de cas mostren un grau d'implantació baix de les formes normalitzades. La interpretació dels resultats és, a parer nostre, excessivament agosarada pel que fa a la caracterització social i ideològica de les tres comunitats examinades, tenint en compte sobretot el nombre limitat de termes normalitzats i d'usuaris analitzats. Amb tot, cal destacar que som encara a les beceroles dels estudis d'implantació, i que la combinació de tècniques quantitatives i qualitatives sobre corpus més amplis i sobre comunitats d'usuaris més àmplies i per tant més permeables a les accions de difusió ens portarà de ben segur a estudis més aprofundits que puguin incidir, de manera més determinant, si cal, en les accions de difusió i els criteris de normalització lèxica.

El segon títol de la sèrie «Papers», *Espais terminològics 2007. Neologia terminològica: el tractament dels manlleus*, correspon al número 5 de la col·lecció ressenyada i és l'edició de les actes de la jornada del mateix nom, celebrades el 7 de novembre de 2007. Les jornades «Espais terminològics», iniciades també l'any del vintè aniversari del TERMCAT, s'organitzen cada dos anys sobre un tema monogràfic. L'edició del llibre de 2008, a cura de Xavier Fargas, reproduceix les ponències principals del president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Joan Martí Castell, «El tractament dels manlleus en la segona edició del Diccionari de la llengua catalana», i del president del Consell Supervisor del TERMCAT, Joan Veny, «Els manlleus a través de la història del català». El segon bloc de textos està constituït per quatre ponències sobre els manlleus que s'incorporen a la llengua catalana provinents de llengües amb alfabetos no llatins. L'article «Els manlleus de l'àrab» de Dolors Bramon, professora de la Universitat de Barcelona i membre de l'IEC, destaca per la revisió crítica que fa d'algunes de les adaptacions de formes manllevades de l'àrab o d'algunes de les definicions que les il·lustren. Sameer Rawal, poeta i traductor, defensa les implicacions culturals a «Els manlleus de les llengües de l'Índia en català: un exercici multicultural». Per l'aprofundiment i la sistematicitat en el tractament de les dades, volem destacar els articles de Sara Rovira sobre el xinès i d'Albert Nolla sobre el japonès, ambdós traductors i professors de la

Universitat Autònoma de Barcelona. El tercer bloc està format per dos breus estudis sobre la introducció de manlleus en altres llengües: «Loanwords in the Irish language» de Fidelma Ní Ghallchobhair, presidenta de l'Associació Europea de Terminologia, i «Tu vo' fa' ll'americano. Els préstecs a l'italià contemporani» de Rossend Arqués, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona. Les aportacions del darrer apartat denoten que totes les orientacions explorades fins ara en la implantació de termes en altres llengües, bàsicament en el francès a França i al Quebec, són explorades ara també per al basc i per al català. Miel Loinaz, del centre de terminologia UZEI, a «Estudio de un sistema de medición y diagnóstico de la implantación de la terminología en euskera (proyecto de investigación TEIS)», reflecteix l'orientació quantitativa; Amor Montané March de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra, a «Anàlisi de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana: un enfocament qualitatiu», exposa les bases desenvolupades a la seva tesi doctoral en curs; i per completar el panorama dels estudis d'implantació, el text «Estudis d'implantació terminològica: una aproximació en l'àmbit dels esports» de F. Xavier Vila i Moreno, presenta breument la metodologia sociolingüística amb grups reduïts de parlants, contribució que en la jornada acadèmica va tenir la forma de presentació del volum 3 de la col·lecció.

Com dèiem a l'inici, de moment el gruix de la col·lecció «En primer terme» està representat per la sèrie «Criteris i Mètodes»; ara per ara, n'han aparegut cinc volums, que s'ocupen respectivament del tractament dels manlleus, del procés de normalització, de l'ordenació de mots, dels reculls bibliogràfics i de les definicions de termes.

Les dues publicacions sobre aspectes més formals, *L'ordenació de termes* (2008) i *Bibliografia. Criteris de presentació en els treballs terminològics* (2009), ambdós coordinats per Xavier Fargas, simplement fan explícits els criteris aplicats en els productes terminogràfics elaborats pel Centre de Terminologia. Òbviament, no s'hi exclou l'existència de criteris alternatius, però en qualsevol cas els criteris propis són presentats com a models per a estudiants i per als professionals. En el document referit a l'ordenació, redactat per Maria Navas, s'exposa que l'opció triada és l'ordenació alfabètica discontinua, en contrast amb l'ordenació contínua feta servir a l'Enciclopèdia Catalana o en la majoria de programes informàtics per defecte. S'hi indica també que els criteris aplicats, que afecten també xifres, lletres d'altres alfabetes, signes diacrítics, majúscules, signes de puntuació i caràcters especials, preserven els principis aprovats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i la norma ISO 12199:2000. Gairebé el 50% de les pàgines està ocupat per dos annexos il·lustradors, amb una llista ordenada i amb exemples de tipus d'ordenació. El document sobre l'edició de la bibliografia ha gaudit de la col·laboració de Dolors Lamarca i Imma Ferran de la Biblioteca de Catalunya, i de Pilar Murtra, Montserrat Romagosa i Sever Salvador de la Secretaria de Política Lingüística. S'hi presenten les convencions que segueix el TERMCAT en els seus diccionaris, basades en les normes ISO 690:1987 i 690:2, les normes espanyoles UNE corresponents, i altres estàndards i propostes usats per la Biblioteca de Catalunya. S'assenyala que s'han actualitzat o reelaborat alguns dels criteris que

figuraven a la *Metodologia del treball terminològic* (1990). El volum conté un annex de vuitanta pàgines amb les referències bibliogràfiques de les obres terminogràfiques elaborades o assessorades pel centre.

Hem deixat per al final el comentari sobre els volums de la col·lecció que s'ocupen de criteris de fons per a l'activitat o la política terminològiques, referides al tractament dels manlleus, a la normalització de termes o a la manera de definir-los.

Pel que fa al primer cas, l'objectiu del primer volum de la col·lecció, *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia* (2005), és donar a conèixer els criteris que el Consell Supervisor aplica per a l'acceptació o el rebuig dels manlleus i dels calcs. El document és presentat com l'actualització, l'ampliació i la refosa dels dos criteris publicats pel Consell Supervisor els anys 1990 i 1992, titulats respectivament *Manlleus i calcs lingüístics en els treballs de terminologia catalana* i *Formació del plural dels manlleus*. Així, el primer punt d'interès rau a conèixer si hi ha hagut canvis en els criteris aplicats després dels quinze anys transcorreguts. Els principis bàsics dels criteris sobre manlleus han patit un canvi substancial: mentre que en el document de 1990 es recomanava la cerca d'un equilibri entre l'admissió discriminada i el refús sistemàtic i es considerava el manlleu un procediment normal de formació de termes, en el nou text de 2005 s'opta per la prioritització de la forma neològica catalana en front del manlleu, i s'incorpora el respecte a les normes internacionals pròpies de cada àmbit. En canvi, els criteris específics per a l'acceptació o el refús de manlleus i calcs es mantenen inalterables en les dues edicions, tot i les modificacions superficials en la redacció i l'actualització dels exemples. L'apartat referit a la flexió dels manlleus amplia, amb la flexió de gènere i el plural de sintagmes, el document publicat el 1992. El nou volum inclou també un annex amb totes les fitxes dels termes normalitzats citats en el text.

En el número 2 de la col·lecció, *Recerca terminològica. El dossier de normalització*, de 2006, es descriu el procés de normalització de termes seguit pel centre i pel seu Consell Supervisor. En la primera part, «El procés de recerca», s'exposen els diversos casos susceptibles de ser normalitzats (manlleus i calcs, conceptes nous sense denominació, diversitat de denominacions, etc.) i es descriuen els camps informatius de què consta un dossier de normalització. Hi sobresurt l'apartat 4.8, en què es fan explícits els criteris de bona formació de propostes, organitzats en tres eixos: aspectes lingüístics (fonològics, morfològics, sintàctics i semàntics); aspectes anomenats «terminològics» (relació entre denominació i concepte, adequació a l'àmbit temàtic, analogia amb altres termes de l'àrea o amb els equivalents d'altres llengües, acostament a l'ètim); i aspectes sociolingüístics (la necessitat del neologisme, l'actitud dels usuaris, la variació terminològica). En la segona part, «La fixació i difusió dels termes», es descriuen les vies de divulgació de les propostes neològiques: el dossier, les actes del Consell Supervisor, les versions reduïdes de dossiers i actes, la *Neoloteca*, el *Cercaterm*, els vocabularis publicats o el mateix web del TERMCAT. I la tercera part complementa la presentació amb models i exemples concrets de tots els materials.

La darrera novetat de la col·lecció és *La definició terminològica* (2009), coordinada per Xavier Fargas i redactada per Joan Rebagliato, que aplega els criteris

emprats en la redacció de definicions al TERMCAT. Els responsables de l'edició afirmen que l'adrecen a professionals i a usuaris de diccionaris generals i que té per objectiu proposar un model de definició terminològica multifuncional. Considerem que ambdues afirmacions mereixen una revisió més aprofundida de l'obra que la que podem incloure en una ressenya de tota la col·lecció. A més, aquest tema és objecte d'un debat científic prou viu en semàntica, lexicografia, terminologia i representació del coneixement per ocupar-nos-en en una ressenya específica. Així doncs, en continuarem parlant «en segon terme».

Mercè Lorente Casafont

*Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra*